

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

VOT PARTICULAR que formulen l'Excm. Sr. Vicepresident del Consell General del Poder Judicial, Fernando Salinas Molina, i els Excms. Srs. Vocals Luis Aguiar de Luque, Juan Carlos Campo Moreno, Montserrat Comas d'Argemir i Cendra, M. Ángeles García García, Javier Martínez Lázaro i Félix Pantoja García a l'acord de la Comissió d'Estudis i Informes de data 21 de juny del 2004. **Montserrat Comas d'Argemir i Cendra i Félix Pantoja García** formulen, a més, vots concurrents a part sobre algun aspecte particular.

I

CONSIDERACIONS GENERALS DE LA LLEI DE MESURES CONTRA LA VIOLÈNCIA SOBRE LES DONES

Des d'un punt de vista general, el primer problema que suscita l'Avantprojecte del qual ara se n'ha fet l'informe és la seva finalitat limitada en el terreny dels beneficis que aquest text confereix a un col·lectiu determinat de la ciutadania, caracteritzat per pertànyer al sexe femení.

En efecte, tal com ja és sobradament conegut, la Constitució espanyola consagra el principi d'igualtat davant la llei en l'article 14 (que tant la doctrina com la jurisprudència constitucional sempre han entès que comprèn tant la igualtat «en» la llei com la igualtat «davant» la llei), precepte que inclou entre les interdiccions específiques de la discriminació les que deriven del sexe.

En aquesta ocasió, per contra, ens trobem davant un Avantprojecte de Llei que amb caràcter principal proclama en la denominació mateixa i en

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

l'article 1 que l'objectiu del text és establir amb vocació «integral» (és a dir, encarant la solució del problema des de les molt diverses facetes que engloba) una sèrie de prescripcions normatives la finalitat de les quals és reduir els insuportables nivells actuals de violència que pateix un col·lectiu determinat de la població, que és el constituït per les dones.

Per contra, l'informe aprovat per majoria nega la possibilitat d'una llei en què s'adopten mesures contra la violència que actualment pateix la dona negant que històricament les relacions de domini que s'han exercit en el si de la família les han exercides els homes contra les dones. A l'informe no s'accepta que hi hagi la «cultura masclista o sexista» com a problema social que explica que durant dècades i de manera universal els homes s'han relacionat amb les dones en l'àmbit de la parella amb relacions de domini, de possessió i d'inferioritat. A l'informe s'arriba a afirmar que la violència contra ancians i nens és més greu encara que contra les dones, precisament per la nul·la capacitat de defensa i de denúncia del fet que se'ls pressuposa. Aquesta afirmació és negar la història mateixa, és negar que la violència com a problema social és «violència de gènere», és a dir, d'homes contra dones, fruit d'elles relacions de domini i possessió que històricament han exercit ells contra elles. La violència que s'exerceix contra menors o ancians o de dones contra homes en l'àmbit familiar és un problema individualitzat que té la seva resposta en l'ordenament jurídic, en tenir garantit el dret a la tutela efectiva i en la resposta del Codi penal, sense que de cap manera quedin desprotegits amb l'aprovació de l'Avantprojecte de Llei objecte d'aquest Informe.

Per contra, els vocals que subscriuim el vot particular present entenem que l'Avantprojecte del qual ara s'ha fet l'informe conté un conjunt de prescripcions que de vegades habiliten els poders públics per emprendre actuacions que tenen per objecte assolir l'eradicació d'una cultura de superioritat i domini de l'home sobre la dona, per desgràcia més estesa en la

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

nostra societat del que seria desitjable, o a pal·liar les greus conseqüències que pateixen les dones que han estat víctimes d'actes de violència (sovint reiterats fins al punt d'haver de suportar en la seva vida quotidiana un clima constant de violència). De vegades, l'Avantprojecte de Llei ara analitzat estableix nous òrgans o estructures administratives que tindran per finalitat l'adopció de mesures administratives que combatin o redueixin l'impacte d'aquest flagell social. I, finalment, un altre conjunt de preceptes reformen alguns dels cossos legals bàsics del nostre ordenament (CP, LOPJ, LEC, LECR...) per tal de dotar els poders públics en general i el poder judicial en particular dels instruments adequats per lluitar contra aquesta violència focalitzada principalment sobre les dones. Entre aquestes últimes reformes s'incorporen algunes normes que regulen directament o indirectament l'exercici de drets fonamentals bàsics de la persona. Així, les reformes del Codi penal, pel que fa al dret de la llibertat personal, i un conjunt de reformes processals i organicojudicials amb incidència immediata en el dret a la tutela judicial efectiva.

Així les coses, el primer interrogant que des d'una perspectiva general suscita l'Avantprojecte ara analitzat, com ja hem indicat abans, és el següent: és compatible amb el nostre ordre constitucional (i, en especial, amb l'article 14 de la Constitució) un conjunt de mesures legals el beneficiari dels quals és només una part de la població (les dones), o, per contra, una opció legislativa d'aquest signe està vedada pel precepte constitucional esmentat.

La resposta a aquest interrogant, sense perjudici de les matisacions que farem més endavant, no pot per menys de ser favorable a la constitucionalitat de l'opció presa pel prelegislador.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

El principi d'igualtat en el nostre text constitucional, i de manera molt particular quan projecta la seva força normativa sobre el legislador, no és un axioma rígid i formal mancat de la més mínima ductilitat. Per contra, l'article 14 de la Constitució ha de ser interpretat a la llum d'altres nombrosos preceptes constitucionals que en modulen l'abast definitiu. Per això, com a més significatiu, l'article 1r del text constitucional («Espanya es constitueix en un estat social i democràtic de dret que proclama com a valors superiors del seu ordenament la llibertat, la igualtat, la justícia i el pluralisme polític»), l'article 9.2 («correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de la persona (...) siguin reals i efectives»), la interdicció de l'arbitrarietat (article 9.3) i l'extrapolació del principi genèric d'igualtat davant la llei a d'altres àmbits (p. ex., articles 23, 31 o 139.1).

El resultat és que el principi d'igualtat que consagra l'art. 14 CE reinterpretat així, quan projecta la seva operativitat sobre la tasca del legislador cobra una dimensió diferent perquè perd en part el significat absolut que sembla que es dedueixi de la seva expressió literal. En la pràctica, la tasca legislativa es tradueix constantment en un conjunt de lleis en les quals el legislador estableix conseqüències jurídiques diferents a realitats socials diverses o a sectors de població que es troben en circumstàncies socials diferents. La mateixa conducta desviada socialment que el legislador penal tipifica com a delictes mereix una qualificació jurídica diferent quan la comet un menor. I la llei elaborada per un parlament autonòmic que atorga uns drets determinats no s'aplica als ciutadans que viuen en una altra comunitat autònoma malgrat que l'art. 139.1 de la Constitució proclama que els espanyols gaudeixen dels mateixos drets i obligacions en qualsevol part del territori de l'Estat.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

El legislador, per tant, classifica constantment els ciutadans espanyols per factors molt diversos i assigna diferents estatuts jurídics en funció del col·lectiu en què cada persona s'integri.

En suma, el problema de la projecció del principi d'igualtat de l'art. 14 CE sobre l'actuació del legislador no és si aquest engloba un mandat absolut i sense fissures d'interdicció de la discriminació «en» la llei, sinó si les diferències eventuais entre grups d'espanyols que el legislador pugui establir en la seva classificació legislativa tenen una justificació objectiva i raonable, i si aquesta diferència de tracte és adequada i proporcionada per assolir la finalitat que la justifica.

Certament, quan la diferència de tracte que el legislador dispensa a alguns col·lectius pren com a criteri de diferència, com passa aquí, alguna de les circumstàncies d'interdicció de la discriminació previstes explícitament en l'art. 14 CE (per exemple, el sexe), les exigències per superar el test de constitucionalitat es troben particularment agreujades. Però que això sigui així no vol dir que tota discriminació «en» la llei per raó de sexe hagi de ser qualificada d'inconstitucional.

Per contra, entre les justificacions que més sovint legitimen constitucionalment les diferències derivades de la classificació legislativa són les constituïdes per les mesures de discriminació positiva a favor de les dones, que, avalades de principi en el nostre text constitucional per l'art. 9.2 abans esmentat, han estat objecte ja de consideració favorable pel nostre Tribunal Constitucional nombroses vegades, tal com tindrem l'ocasió d'analitzar més endavant.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

En efecte, el nostre Tribunal Constitucional, seguint en aquest punt l'abundant doctrina assentada (i) en resolucions internacionals de tenor molt divers, (ii) en jurisprudència de tribunals especialitzats en matèria de drets humans i (iii) en la doctrina del Tribunal de Luxemburg, ha acceptat en una jurisprudència ja constant que la constitucionalitat tant de resolucions administratives o judicials com de normes legals, inspirades en la idea de dotar de contingut material el principi d'igualtat, i això encara que puguin semblar, en aparença, vulneracions del principi d'igualtat davant la llei que consagra l'art. 14 CE. Es tracta de les conegudes com «mesures de discriminació positiva» en relació amb uns col·lectius socials desfavorits determinats, mesures que es justifiquen des de la perspectiva constitucional perquè tenen per objecte afavorir l'equiparació plena en el terreny jurídic i en l'exercici dels seus drets a aquests col·lectius. Entre aquests pronunciaments, tant internacionals com comunitaris o del nostre TC, mereixen un lloc privilegiat les mesures de discriminació positiva a favor de les dones, mesures que en nombrosos casos ja han rebut una declaració de conformitat constitucional.

En aquest sentit, per comprendre la legitimitat constitucional d'un Avantprojecte de Llei que té per objecte l'adopció de mesures concretes contra la violència que pateix un sector de la població caracteritzat per pertànyer al sexe femení, i no a la totalitat de la població, cal començar per constatar l'existència d'una realitat social que situa les integrants d'aquest col·lectiu, les dones, en una situació material de desigualtat a l'hora de gaudir d'uns béns, posicions o drets determinats que l'ordre jurídic els reconeix. En segon lloc, cal examinar l'autèntica naturalesa jurídica de les mesures amb què el legislador pretén pal·liar o subvertir aquesta situació social i les seves conseqüències a efectes jurídics per tal de desvetllar els béns i valors en joc. I, en tercer i últim lloc, sobre la base d'una ponderació dels béns i valors constitucionals en

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

presència, caldrà analitzar en quin grau les mesures apuntades pel prelegislador són adequades i proporcionades a l'objectiu proposat.

Les reflexions que es fan tot seguit s'adrecen a aquest objectiu, abans d'examinar en detall i formular algunes observacions crítiques respecte de la correcció tècnica de la regulació concreta que l'articulat fa d'alguna d'aquestes mesures.

Amb aquests efectes, el punt de partida que cal tenir present és la realitat indefugible que l'any 2003 es van presentar als jutjats de primera instància i instrucció i d'instrucció de tot Espanya un total de 76.267 denúncies de violència domèstica, de les quals es van tramitar 66.188, amb una taxa d'1,6 denúncies tramitades per cada 1.000 habitants. Del nombre total de víctimes per violència domèstica (66.542), les dones representen el 90,2%. En total, els jutges van adoptar 16.725 mesures cautelars, amb un grau d'incompliment o de no efectivitat del 5,4%, i van resultar condemnades 33.936 persones. D'altra banda, l'any 2003 el nombre de morts per violència domèstica va arribar a 103 persones, de les quals 81 eren dones, i 65 van morir a mans de les seves parelles o exparelles, i al llarg de 2004 han mort com a conseqüència d'aquesta forma especial de violència 29 dones a mans de les seves parelles o exparelles, enfront de 6 menors i només un home. Així mateix, les dades estadístiques oferides pel Consell General del Poder Judicial en relació amb l'aplicació de la Llei reguladora de l'ordre de protecció en els primers cinc mesos des de la seva entrada en vigor revelen que de 6.004 ordres de protecció atorgades judicialment, un 95,7% corresponen a víctimes dones. Aquestes dades demostren que el problema real que afecta la societat espanyola és el de la violència sobre la dona. Aquest és l'autèntic flagell social.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

La situació social reflectida en aquestes dades és la que certament impulsa (i al mateix temps justifica) l'acció del Govern de la Nació de promoure la incorporació al nostre ordenament d'un text legal que reculli el contingut de l'Avantprojecte ara objecte d'informe. Avantprojecte que té per finalitat establir una bateria de mesures contra la violència que la dona pateix actualment en la nostra societat, fenòmens reiterats de violència que bé es pot dir que afecten la dignitat com a persones d'un sector important de la població constituït majoritàriament per les dones, i davant del que els poders públics han anat prenent consciència i combatent els darrers anys, en consonància amb les decisions i resolucions de diversos òrgans internacionals.

Sense afany de ser exhaustius, ens limitem a apuntar, en suport de l'opció governamental, la Recomanació del Consell de Ministres del Consell d'Europa del 30 d'abril del 2002, que significativament duu com a enunciat *Rec (2002) 5 sobre la protecció de les dones contra la violència*, i amb les paraules inicials següents: «*Reafirmant que la violència vers les dones és el resultat d'un repartiment desequilibrat de poder entre homes i dones i que provoca una discriminació seriosa contra el sexe femení...*».

Els tractats internacionals, entre aquests la Declaració Universal dels Drets Humans de les Nacions Unides i el Conveni Europeu per a la protecció dels drets fonamentals i llibertats públiques, es refereixen expressament al principi de no-discriminació, però, més en concret, una multitud de declaracions, convencions i resolucions en l'àmbit de les Nacions Unides o de caràcter regional s'han pronunciat sobre aquest fenomen, tal com es fa constar en l'exposició de motius de l'Avantprojecte. Per la seva importància, i sense perjudici del que més endavant direm en comentar l'art. 1 de l'Avantprojecte, cal esmentar la Decisió número 803/2004/CE del Parlament Europeu, de 21 d'abril de 2004, per la qual s'aprova un programa d'acció comunitària per

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

prevenir i combatre la violència exercida sobre els nens i les dones i protegir les víctimes i grups de risc (programa «Daphne II»). Entre els objectius i accions específics de l'annex de la Decisió s'al·ludeix expressament a la creació de xarxes multidisciplinàries viables, la formació i disseny d'instruments educatius, al desenvolupament i programa de tractament tant per a les víctimes com per als agressors i accions de sensibilització a grups específics.

L'article 5 de la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona de 18 de desembre de 1979 obliga els Estats que en formen part a prendre totes les mesures apropiades per a modificar els patrons socioculturals de conducta d'homes i dones amb mires a assolir l'eliminació dels prejudicis i pràctiques consuetudinàries i de qualsevol altra índole que estiguin basades en la idea d'inferioritat o superioritat de qualsevol dels sexes o funcions estereotipades d'homes i dones. Expressament, la Convenció reconeix *«La necessitat de canviar les actituds, mitjançant l'educació dels homes i les dones, perquè acceptin la igualtat de drets i superin les pràctiques i els prejudicis basats en rols estereotipats»*.

La Declaració de Nacions Unides sobre l'eliminació de la violència contra la dona, proclamada al desembre del 1993 per l'Assemblea General, afirma que *«la violència contra la dona és una violació dels drets humans i les llibertats fonamentals»*. Entén que la violència contra la dona comprèn la violència física, sexual i psicològica que es produeixi en la família, inclosos els maltractaments, l'abús sexual de les nenes a casa, la violència relacionada amb la dot, la violació pel marit, la mutilació genital femenina i altres pràctiques tradicionals lesives per a la dona, els actes de violència perpetrats per altres membres de la família i la violència relacionada amb l'explotació.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

La Declaració de Beijing del 1995 com a conseqüència de la Cimera Internacional sobre la Dona afirma que la violència contra les dones es refereix a tot acte de violència sexista que té com a resultat possible o real un dany de violència física, sexual o psicològica, tant si es produeixen en la vida pública com privada, i declara: *«La violència contra les dones és un mecanisme social fonamental pel qual les dones estan en una posició de subordinació respecte dels homes. Produïda sovint en la família es tolera i amb prou feines es denuncia. La violència contra les dones és una manifestació de les relacions de poder històricament desiguals entre dones i homes, que han conduït a la dominació masculina, a la discriminació contra les dones per part dels homes i a impedir-ne el desenvolupament. La violència contra les dones al llarg del seu cicle vital té l'origen en pautes culturals, la llengua i la religió, que perpetuen la condició inferior que s'assigna a les dones en la família, la feina i la societat. El tema s'agreuja per la por i la vergonya de denunciar.»*

La Resolució de la Comissió de Drets Humans del 1997 també de les Nacions Unides *«condemna tots els actes de violència sexista contra la dona, exigeix que s'elimini la violència sexista en la família i en la comunitat i posa de manifest el deure dels governs d'actuar amb la diligència necessària per prevenir, investigar i, d'acord amb la legislació nacional, castigar els actes de violència contra la dona i proporcionar a les víctimes l'accés a uns mitjans de reparació justos i eficaços i a una assistència especialitzada»*. Exhorta els estats a *«condemnar la violència contra la dona i no invocar cap costum, tradició o pràctica per motius religiosos per eludir aquesta obligació»*, *«adoptar mesures per eradicar la violència en la família i en la comunitat»*, *«reforçar en la legislació nacional sancions penals, civils, laborals i administratives per castigar qualsevol forma de violència infringida a dones i nenes»*, *«millorar la formació del personal judicial, jurídic, mèdic, social, pedagògic i de policia i immigració per evitar els abusos de poder que donen peu a la violència contra*

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

la dona, i sensibilitzar aquestes persones pel que fa a la naturalesa dels actes i les amenaces de violència sexista per aconseguir que les dones víctimes rebin un tracte just», «esmenar els codis penals quan calgui per garantir una protecció eficaç contra la violació, l'assetjament sexual i altres formes de violència sexual contra la dona» i, per últim, entre moltes altres consideracions, recorda als governs «que les obligacions que els imposa la Convenció sobre eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona s'han d'aplicar plenament en relació amb la violència de gènere» (Espanya va ratificar la Convenció l'any 1983).

L'informe del juliol del 1997 del Parlament Europeu que dona lloc a la campanya «Tolerància zero» contra la violència de gènere, que es desenvolupa el 1999 a la Unió Europea, considera que «d'acord amb la Declaració Universal de Drets Humans, els Estats membre que no apliquin una política adequada que previngui i persegueixi la violència contra les dones incompleixen les seves obligacions internacionals d'acord amb aquesta Declaració».

Al nostre país, a més, el legislador mateix, per primera vegada, a la Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes de la violència domèstica, es refereix expressament a la violència de gènere quan afirma: «La violència exercida en l'entorn familiar i, en particular, la violència de gènere constitueix un greu problema de la nostra societat que exigeix una resposta global i coordinada per part de tots els poders públics. La situació que originen aquestes formes de violència transcendeixen l'àmbit merament domèstic per convertir-se en un flagell que afecta i involucra tota la ciutadania.» I fins i tot al·ludeix a la subcomissió creada en el si de la Comissió de Política Social i Ocupació amb l'objectiu de «(...) formular mesures legislatives que donin una resposta integral davant la violència de gènere (...)». Això demostra

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

que la violència sobre les dones és una realitat social fàcil de constatar i que s'imposa sobre la violència domèstica.

En el mateix sentit, l'Observatori creat com a conseqüència de la signatura, el 26 de setembre del 2002, d'un conveni entre el Consell General del Poder Judicial i els ministeris de Justícia i de Treball i Assumptes Socials s'anomena Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere. L'Observatori, com a instrument d'anàlisi, ha obtingut dades estadístiques, sempre en l'àmbit de les seves competències i ha fet anàlisis sociojurídiques, tal com exposem més endavant quan comentem l'article 25.

De les afirmacions precedents es pot inferir amb claredat que el bé jurídic protegit mitjançant les mesures que estableix l'Avantprojecte de Llei del qual ara se'n fa informe és, com ja va posar de manifest l'Acord del Ple del 21 de març del 2001 d'aquest Consell, la dignitat humana, valor suprem de la convivència que el nostre text constitucional proclama explícitament en l'article 10.1, encara que sovint apareguin lligats íntimament a d'altres béns igualment necessitats de protecció com són la vida i la integritat física i moral, i així es dedueix, entre d'altres, de les sentències del Tribunal Suprem del 24 de juny i del 7 de setembre del 2000.

La majoria de la doctrina, en estudiar el fenomen de la violència contra les dones coincideix en afirmar que aquest és un fenomen social de dimensions múltiples i diverses, expressió d'un ordre social basat en la desigualtat com a conseqüència de l'assignació de rols diferents als homes i a les dones en funció del seu sexe i amb un reconeixement diferent i superior per a allò masculí. És una manifestació de la desigualtat entre gèneres, de la desigualtat en què encara viuen moltes dones i de la fórmula a la qual recorren molts homes per dominar-les i mantenir els seus privilegis en l'àmbit familiar,

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

cosa que produeix efectes greus directament a la dona mateixa, però també als fills com a víctimes invisibles de la violència domèstica.

En conseqüència, no és gratuït, sinó fàcilment comprensible, el fet que el prelegislador hagi optat per una llei integral de mesures contra la violència sobre la dona, cosa que no comporta de cap manera que quedin desprotegits els altres subjectes passius que d'alguna manera pateixen violència domèstica, ja que aquests, com tindrem ocasió d'analitzar més endavant, obtenen una protecció adequada mitjançant els preceptes del Codi penal existents, com són els articles 153 i 173.2.

De tot el que hem exposat anteriorment es dedueix que la violència s'exerceix sobre la dona o en consideració a la dona, per la seva pertinença al sexe femení, encara que les conseqüències transcendeixin a d'altres àmbits, cosa per la qual l'Avantprojecte de Llei ha optat per la denominació de *contra la violència exercida sobre la dona*, denominació que té un suport ampli en els textos dels tractats i convenis internacionals ratificats per Espanya.

La Llei Integral, per aquest motiu, sistematitza mesures coordinades entre els diferents professionals que tracten les víctimes i asseguren una agilitat més gran i la unificació en l'adopció de mesures civils i penals, incloses les de caràcter preventiu, per evitar així la disparitat de criteris. Al mateix temps s'adopten mesures educatives que potencien la igualtat de sexes, la lluita contra tota forma de discriminació i l'eliminació dels rols socials establerts, sense oblidar-se d'establir mesures que garanteixen l'aplicació adequada i eficient de la mateixa Llei, amb la creació de les infraestructures necessàries i la dotació de fons per fer-ho.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Tal com diem, l'educació basada en la igualtat és un punt de partida important en la prevenció del maltractament dirigit a la dona. Aquesta educació no ha d'acabar només en els nens, sinó que continua en els adults, per la qual cosa cal establir plans formatius segons els diferents nivells d'intervenció del personal que coordinadament ha de lluitar contra aquest problema social. S'ha d'insistir en la preparació adequada dels membres de les forces i els cossos de seguretat de l'Estat, personal sanitari i equips tècnics assistencials, però també en una formació específica dels membres de la carrera judicial que s'hi hagin d'especialitzar, atesa la dificultat de comprensió de tots els aspectes personals i socials que hi ha darrere aquest problema i partint sempre de la base que jutges i tribunals, per definició, assumeixen la tutela dels drets i llibertats i se'n converteixen en els garants, ja que tenen perfectament assumit el principi d'igualtat i no-discriminació per la seva vinculació, com a poder públic, a la Constitució i a la resta de l'ordenament, tal com preveu l'article 9 de la Constitució espanyola i l'article 5 de la Llei orgànica del poder judicial.

L'educació i la formació han de derivar en una conscienciació social que impliqui tots els àmbits, és a dir, la vida econòmica, política i social, perquè les dones són en tots els camps, i en tots és possible trobar la discriminació per raó de gènere. Al mateix temps, cal lluitar incansablement per una educació general en valors i principis propis d'una societat democràtica com l'espanyola, que reconeix com a valors superiors del seu ordenament la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític i que afirma expressament en l'article 10 de la Constitució espanyola que «la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són el fonament de l'ordre polític i de la pau social». Cal potenciar les maneres de resolució pacífica de qualsevol tipus de conflicte i eliminar l'agressivitat latent en molts àmbits socials. En aquest sentit, es valoren positivament les mesures de sensibilització en l'àmbit de la publicitat i

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

dels mitjans de comunicació i cal vetllar per uns continguts determinats realment nocius i perillosos per a la igualtat de sexes i per al respecte als drets i a la dignitat humana en tots els aspectes.

Davant la idea, no tan llunyana, que els actes violents contra la dona es produeixen en la convivència diària, en l'àmbit privat, que han de quedar en la intimitat i evitar qualsevol tipus d'intrusió o intervenció, sobretot per part de les institucions estatals, avui dia és evident que hi ha un interès social a protegir les víctimes d'aquesta forma de violència, perquè la societat no pot quedar impassible davant greus formes d'atemptat contra la vida, la integritat física i psíquica, l'honor, la llibertat i, en definitiva, contra la dignitat de l'ésser humà. De fet, tant els tractats internacionals ratificats per Espanya com la CE i la resta de l'ordenament reconeixen aquests drets de la persona sense distinció de sexe, i a més imposen als poders públics un deure de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives i perquè remogui els obstacles que n'impedeixin o en dificultin la plenitud, al mateix temps que facilita la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social (art. 9 CE).

Es pot pensar que amb això, i en especial al que es refereix a la tutela penal, però també en les altres formes de tutela contemplades en l'Avantprojecte, s'introdueix alguna forma de discriminació, per exemple quan es preveuen delictes específics o formes agreujades d'aquests en què el subjecte passiu és únicament la dona. No obstant això, aquesta forma de discriminació s'ha d'entendre com una *acció positiva* o *discriminació positiva*, reconeguda expressament en l'ordenament jurídic comunitari. Així, les Directives 76/207/CEE del Consell, de 9 de febrer de 1976, i 2002/73/CEE del Consell, de 23 de setembre de 2002, han reconegut que el principi d'igualtat de tracte entre homes i dones «no ha d'obstar les mesures encaminades a

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

promoure la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, en particular per corregir les desigualtats de fet que afectin les oportunitats de les dones (...)». La sentència del TJCE del 19 de març del 2002 (assumpte Lommers) afirma: «*Respecte d'això, es desprèn d'una jurisprudència reiterada que aquesta disposició té com a finalitat precisa i limitada autoritzar mesures que, encara que siguin discriminatòries en aparença, estan destinades efectivament a eliminar o reduir les desigualtats de fet que poguessin haver en la realitat de la vida social. La disposició referida autoritza mesures nacionals en l'àmbit de l'accés a la feina, inclosa la promoció, que, afavorint especialment les dones, estan destinades a millorar-ne la capacitat de competir en el mercat de treball i desenvolupar una carrera professional en igualtat amb els homes (sentències Kalanke, apartats 18 i 19; Marschall, apartats 26 i 27, i de 28 de març de 2000, Badeck i altres, C-158/97, apartat 19). En un sentit semblant es manifesta la sentència de 6 de juliol de 2000 (assumptes Abrahamsson, Anderson i Fogelqvist): «Segons el tercer considerant de la Recomanació 84/635/CEE del Consell, de 13 de desembre de 1984, relativa a la promoció d'accions positives en favor de la dona (DO L 331, p. 34; EE 05/04, p. 124), "les normes jurídiques existents sobre igualtat de tracte, que tenen per objecte concedir drets als individus, són insuficients per eliminar tota forma de desigualtat de fet si paral·lelament no s'emprenen accions, per part dels governs, dels interlocutors socials i altres organismes competents, que tendeixin a compensar els efectes perjudicials que per a les dones en actiu resulten d'actituds, de comportaments i d'estructures de la societat"».*

El nostre Tribunal Constitucional també s'ha pronunciat sobre això en diverses sentències i hi ha fonamentat l'acció positiva en l'art. 9.2 de la Constitució espanyola. Així, la sentència 109/1993, de 25 de març, estableix que: «*No es pot, doncs, afirmar genèricament que qualsevol avantatge legal atorgat a la dona sigui sempre discriminatori per a l'home pel simple fet de no*

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

fer-lo partícip d'aquest avantatge (com podria ser, per contra, per a la dona a qui s'imposés una privació només per raó de sexe). I per contra, la justificació d'aquesta diferència es podria trobar en una situació de desavantatge de la dona que es mira de compensar. En aquest cas, perquè això té lloc pel que fa a la relació de treball, i sense perjudici que el legislador pugui estendre el benefici a l'home o fins i tot suprimir-lo, sense que això tampoc no s'oposi als preceptes constitucionals invocats. No es pot oblidar, tal com hem indicat abans i com ha afirmat reiteradament aquest Tribunal, que per pertànyer la dona al grup desfavorit la interdicció de la discriminació implica també l'adopció de mesures que tracten d'assegurar la igualtat efectiva de tracte i oportunitats de la dona i de l'home (STC 128/1987 i 19/1989), cosa que justifica constitucionalment preceptes com el qüestionat, destinats a remoure obstacles que impedeixin la igualtat real en la feina "i en la mesura en què aquests obstacles puguin ser remoguts efectivament mitjançant avantatges o mesures de suport que assegurin aquesta igualtat real d'oportunitats i no puguin operar de fet en perjudici de la dona" (STC 229/1992, f. j. 2)».

D'altra banda, la sentència 229/1992, de 14 de desembre, del mateix Tribunal Constitucional, afirma: «No obstant el caràcter bidireccional de la regla de parificació entre els sexes, no es pot desconèixer que han estat les dones el grup víctima de tractes discriminatoris, per la qual soca la interdicció de la discriminació comporta també, en connexió a més amb l'art. 9.2 CE, la possibilitat de mesures que tractin d'assegurar la igualtat efectiva d'oportunitats i de tracte entre homes i dones. La consecució de l'objectiu igualador entre homes i dones permet l'establiment d'un *dret desigual igualador*, és a dir, l'adopció de mesures reequilibradores de situacions socials discriminatòries preexistents per aconseguir una equiparació substancial i efectiva entre les dones, socialment desfavorides, i els homes per assegurar el gaudi efectiu del dret a la igualtat per part de la dona (STC 128/1987 i 19/1989). Es justifiquen

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

així constitucionalment mesures en favor de la dona que estiguin destinades a remoure obstacles que impedeixin de fet la realització de la igualtat d'oportunitats i no puguin operar de fet en perjudici de la dona.» En la mateixa línia es manifesta la sentència 28/1992, de 9 de març, que citant la 216/1991 diu: «No es pot reputar discriminatòriament i constitucionalment prohibida — més aviat al contrari— l'acció d'afavoriment, encara que sigui temporal, que els poders (públics) emprenguin en benefici d'uns col·lectius determinats, històricament desprotegits i marginats, per tal que la seva situació de desigualtat substancial se suavitzi o compensi mitjançant un tracte especial més favorable» (f. j. 5è)».

És, doncs, en el context de l'adopció d'un conjunt de mesures de caràcter integral davant aquest flagell social que és la violència contra les dones on troben explicació i justificació les disposicions de l'Avantprojecte que ara s'ha sotmès a informe. Conjunt de mesures que, certament, poden ser qualificades com de discriminació positiva a favor de les dones i que, per això, van més enllà de la literalitat de les expressions de l'art. 14 CE, però que gaudeixen de legitimitat constitucional en el marc d'una situació social en què massa sovint la dignitat de les dones és seriosament qüestionada, mesures de discriminació positiva a favor de les dones que tenen el suport de nombroses resolucions internacionals, que ja han rebut de vegades el suport del Tribunal Constitucional i que són adequades i proporcionades a la finalitat que les justifica.

En aquest sentit, els que signen aquest Vot consideren que l'objecte i la finalitat general de l'Avantprojecte s'ajusta plenament a la realització dels valors que consagra la Constitució espanyola. Així mateix, considera que es caldria una Llei integral que compregués totes els aspectes de la violència sobre la dona als quals ja ens hem referit, incloent-hi mesures de sensibilització, drets i

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

assistència a les víctimes, i tutela institucional, penal i judicial, per la qual cosa aquest Consell General del Poder Judicial considera important la iniciativa legislativa, especialment pel que té d'innovador i per introduir per primera vegada en l'ordenament jurídic una Llei integral que pot obrir un ampli debat social sobre el tema, sense perjudici de les observacions que es faran a continuació.

Es mereix una valoració positiva el fet que s'acompanyi l'Avantprojecte de la memòria econòmica que conté l'estimació dels costos necessaris per fer front de manera eficaç al greu problema de la violència sobre la dona i del qual considerem satisfactòria la previsió pel que fa a la planta de jutjats de violència sobre la dona, així com l'adaptació dels ja existents, el cost de l'assistència jurídica gratuïta i la creació d'unitats de valoració forense integral, encara que, d'acord amb el que exposarem més endavant, també s'hauria de preveure la creació d'equips psicosocials o multidisciplinaris.

II

SOBRE LA IMPORTÀNCIA DE LA DEFINICIÓ DE VIOLÈNCIA SOBRE LA DONA QUE ESTABLEIX EL TÍTOL PRELIMINAR DE L'AVANTPROJECTE.

Per fi, el legislador ha entès que la violència sobre les dones té un abast certament pluridisciplinari i que cal abordar-lo amb mesures preventives, mesures assistencials i d'intervenció social a favor de la víctima, mesures incentivadores de la investigació i també amb mesures legislatives orientades a la repressió d'aquests delictes. Però mentre la iniciativa legislativa del govern anterior, concretament en la Llei orgànica de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, VIOLÈNCIA DOMÈSTICA, es va conformar amb la simple

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

al·lusió a les mesures assistencials i d'intervenció social en l'exposició de motius i amb l'increment de la repressió penal, l'Avantprojecte de la Llei orgànica integral de mesures contra la violència exercida sobre les dones considera una bateria de drets econòmics, d'assistència social integral, de tutela institucional, etc. per a la dona maltractada, i per això aquesta Llei orgànica es mereix un aplaudiment, sense perjudici dels defectes tècnics que, sens dubte, pateix i que es poden pal·liar perfectament en l'*iter* legislatiu. S'ha pretès, no obstant això, transmetre un missatge fals, simplista i no ben intencionat: creació d'un dret penal per a homes i uns jutjats per a dones, i un barreig insòlit de procediments civils i penals.

Art. 1r. 2 de l'Avantprojecte: «Als efectes d'aquesta Llei, es pretén per violència exercida sobre la dona la utilitzada com a instrument per mantenir la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones. Comprèn la violència física i la psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, tant en la vida pública o la privada, quan el principal factor de risc el constitueixi el fet de ser dona».

La redacció del precepte indicat no és afortunada, i cal buscar-ne una que perfili perfectament l'àmbit d'aplicació d'aquesta Llei. Aquesta Llei no està pensada per a les dones, sinó per a la protecció de les víctimes dones —també s'hi haurien d'incloure les nenes— d'una violència de menyspreu vers l'ésser humà que comporta la reducció d'una persona a la condició d'objecte, de fardell, de simple cosa, la seva anul·lació com a persona lliure; la negativa, en definitiva, de la seva dignitat de persona, la repressió de conductes, i la protecció de les víctimes d'una noció de dona com a propietat o bé sense drets, emanació d'una història tribal bíblica i feudal que subsisteix en l'època actual i que s'incrementa amb els fluxos migratoris. En definitiva, el que es pretén amb

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

aquesta Llei és, d'una banda, la condemna enèrgica no de tots els homes, sinó dels que tenen les conductes típiques per impedir que la dona assoleixi les quotes de llibertat i de dignitat que li corresponen com a ésser humà —pel camí algunes perden fins i tot la vida— i, de l'altra, facilitar les prestacions necessàries a les víctimes perquè puguin desenvolupar lliurement la seva personalitat.

El rebuig de l'art. 1r i la pretensió d'incloure'l a l'exposició de motius no és comprendre que marca la finalitat de la Llei i que serveix per fonamentar les mesures assistencials i l'àmbit competencial dels jutjats de violència sobre la dona, sinó que delimita els tipus penals als quals, indubtablement sense encert, es refereix l'últim incís de l'apartat 2 de l'article 1r. Tampoc no és desencaminat fixar l'àmbit competencial «quan el principal factor de risc el constitueixi el fet de ser dona». La realitat social mostra que hi ha un arquetipus tradicional de la dona capturada en una tela d'aranya teixida curosament per la tradició o la religió (les que siguin), imbuïda per una idea de servei a l'altre, perquè la relació de parella i la maternofiliar ho són gairebé tot. Contra aquest arquetipus arremeten les associacions feministes i els forts corrents de dignificació de la dona. Es produeix una tensió entre tots dos influxos. Per una banda, les dones es rebel·len, tenen set de drets i criden la justícia perquè les auxiliï; de l'altra, el sentiment de culpa que porta al perdó. Els homes corregeixen de la manera que consideren oportuna les dones que es rebel·len, encara que la rebel·lió sigui tèbia: les agredeixen físicament i sexualment, les insulten i en disposen com els sembla millor, i fins i tot les maten. Aquest és el risc de ser dona al qual fa referència la Llei.

De tot el que precedeix es desprèn amb facilitat la raó de ser de l'article 1r i la necessitat de no suprimir-lo, sinó simplement millorar-ne la redacció.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Crida l'atenció, tant a l'informe com al vot particular, la crítica a la introducció indeguda de l'element intencional en la definició, i s'afirma que «la comprovació d'aquesta intencionalitat plantejarà problemes en el cas concret», que «si el que es fa és presumir que tota agressió contra una dona la presideix aquesta presumpció normativa que s'hi arremet amb aquests objectius o per raó dels objectius es recrea un dret penal d'autor, i pel que fa a l'orgànic-judicial es torna a un sistema de jurisdiccions especials» (sic). En tota la retòrica de l'informe, de les pàgines 39 a la 54, s'ignora no només tot el que s'ha exposat anteriorment, sinó que les condicions de desemparament no es presumeixen sinó que s'han de provar, bé per satisfer el tipus penal que les tingui en compte o bé per apreciar-ne l'agreujant corresponent; s'oblida, també, que l'ànim o intenció del que realitza la conducta típica no és res que calgui esbrinar en el judici oral —tal com s'afirma desbaratadament. Evidentment, s'ha de fer així per dictar una sentència condemnatòria pel tipus penal que ho exigeixi. Però aquest ànim o intenció s'ha de tenir en compte ja en començar les investigacions per determinar quin procediment se segueix: sumari, abreujat, de tribunal de jurat, etc.; quin és l'òrgan d'enjudiciament: tribunal de jurat, audiència provincial o jutjat penal, Audiència Nacional o fins i tot el Tribunal Penal Internacional, etc. Provoca desconcert l'atac en aquest punt, quan el Codi penal que tots coneixem, o hauríem de conèixer, està farcit de delictes en què la intenció o el propòsit entra dins la tipicitat, i segons quina sigui la intenció o el propòsit el tipus penal canvia i la pena, també. Per exemple, sense ànim exhaustiu, els següents:

a) Art. 607.1 (delictes de genocidi), «els que, **AMB PROPÒSIT** de destruir totalment o parcialment un grup nacional, ètnic, racial o religiós, perpetressin algun dels actes següents: 1r. (...) amb la pena de presó de 15 a 20 anys si en matessin algun dels membres, 2n. Amb la pena de presó de 15 a 20 anys si n'agredissin sexualment algun dels membres o els causessin lesions

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

en l'art. 149. 3r. Amb la presó de 8 a 15 anys si sotmetessin el grup o qualsevol dels seus individus a condicions d'existència que posin en perill la seva vida o en pertorbin greument la salut, o quan els produïssin alguna de les lesions previstes en l'art. 150. 4t. Amb la mateixa pena si duguessin a terme desplaçaments forçats del grup o els seus membres, adoptessin qualsevol mesura que tendeixi a impedir-ne el gènere de vida o reproducció, o bé traslladessin per la força individus d'un grup a un altre. 5è. Amb la presó de 4 a 8 anys si produïssin qualsevol altra lesió diferent de les assenyalades en els números 2n i 3r d'aquest apartat».

Observeu el que és evident, que la intenció defineix el tipus penal, incrementa les penes d'una manera intensa (compareu-ho amb les penes previstes per a l'homicidi, les lesions, etc. sense aquest propòsit) i la competència de l'instructor i de l'òrgan d'enjudiciament. És més, pot encaixar en l'àmbit competencial del Tribunal Penal Internacional.

b) Art. 598, «el que, SENSE PROPÒSIT d'afavorir una potència estrangera aconseguís, revelés, falsegés o inutilitzés informació legalment reservada o secreta relacionada amb la llibertat nacional o la defensa nacional». Si el propòsit existís, la pena seria molt més greu i l'òrgan d'enjudiciament, un altre.

c) Art. 584, «l'espanyol que AMB EL PROPÒSIT d'afavorir una potència estrangera, associació o organització internacional aconseguixi, falsegi, inutilitzi o reveli informació classificada com a reservada o secreta, susceptible de perjudicar la seguretat nacional o la defensa nacional, ha de ser castigat com a traïdor amb la pena de presó de 6 a 12 anys». Observeu que això és per a l'espanyol, perquè a l'estranger li correspon la pena inferior en grau.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

d) Art. 571, «els que pertanyin, actuïn al servei de bandes armades, organitzacions o grups QUE TINGUIN COM A FINALITAT subvertir l'ordre constitucional o alterar greument la pau pública, o hi col·laborin, i cometin els delictes d'estralls o d'incendis tipificats en els arts. 346 i 351, han de ser castigats amb la pena de presó de 15 a 20 anys (...). L'agreujament de la pena per la finalitat davant els delictes d'estralls o d'incendis és manifesta.

e) Art. 557, «han de ser castigats amb la pena de presó de 6 mesos a 3 anys els que, actuant en grup i amb la FINALITAT d'atemptar contra la pau pública, alterin l'ordre públic i causin lesions a les persones o danys a les propietats, obstaculitzin les vies públiques o els seus accessos (...) etc.». La finalitat incrementa la pena i permet separar els aldarulls al carrer en les nits boges dels nostres joves de la kale borroka. El mateix fet objectiu pot ser instruït per un jutjat central i enjudiciat per la sala penal de l'Audiència Nacional o pels òrgans judicials corresponents del lloc on han passat els fets. Insistim, un cop més, que la finalitat, la intenció, el propòsit, ha de ser avaluat indiciàriament en un judici de valor, que pot esdevenir erroni, al començament mateix del procediment.

Per últim, quin dubte hi ha que algunes qualitats del subjecte passiu i algunes finalitats del subjecte actiu del delicte delimiten els tipus penals dels arts. 510 i següents del Codi penal sota la significativa rúbrica «Dels delictes relatius a l'exercici dels drets fonamentals i llibertats públiques».

A tot l'anterior hem d'afegir la circumstància agreujant 4a de l'article 22, en què s'al·ludeix a cometre el delicte PER MOTIUS racistes, antisemites o una altra classe de discriminació referent a la ideologia, religió o creences de la VÍCTIMA (...), pel SEU SEXE (...).

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Per acabar i no fer excessivament prolix a l'exposició esmentarem els arts. 485 i 486, que agreugen la pena remarcablement quan la víctima de l'homicidi, assassinat o lesions sigui el Rei o qualsevol dels seus ascendents o descendents, la Reina consort, el consort de la Reina, el Regent o algun membre de la Regència.

III

EXAMEN DEL TEXT DE L'AVANTPROJECTE DE LLEI

1. De l'exposició de motius

Tal com és sabut, l'exposició de motius d'una llei té importància a l'hora de comprendre'n l'abast, però també per facilitar la interpretació de la norma jurídica, perquè segons l'article 3 del Codi civil les normes s'han d'interpretar en el sentit propi de les seves paraules, en relació amb el context, els antecedents històrics i legislatius i la realitat social i el temps en què han d'aplicar-se en funció fonamentalment del seu esperit i finalitat. Per això cal analitzar sumàriament l'exposició de motius de l'Avantprojecte sotmès a la consideració d'aquest Consell, en especial pel que fa als apartats I i II i la darrera part de l'apartat III.

Si bé és cert que s'ha fet un esforç notable per justificar la necessitat de la reforma, crida l'atenció la poca claredat expositiva l'alguns dels seus

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

paràgrafs, amb una reiteració i barreja de conceptes que en dificulta la lectura, al mateix temps que hi ha poca referència a les normes constitucionals i la resta de l'ordenament, que en últim terme justifiquen la promulgació d'una llei de tanta transcendència, si es té en compte que la cita de preceptes i principis constitucionals és la base legitimadora de la llei mateixa i contribueix a orientar l'interpretació a l'hora d'aplicar-la.

No hi ha res a objectar a la part III pel que fa al resum del contingut de la llei. No obstant això, respecte de l'afirmació que *«d'acord amb la tradició jurídica espanyola, s'ha optat per una fórmula d'especialització en l'ordre penal, en els jutges d'instrucció, per la qual cosa es creen els jutjats de violència sobre la dona i s'exclou la possibilitat de creació d'un ordre jurisdiccional nou o l'assumpció de competències penals pels jutges civils»*, no és tan estranya l'opció del legislador, perquè en la tradició jurídica espanyola sempre hi ha hagut la figura del jutge de primera instància d'instrucció, fins fa poques dècades, sovint únic en molts partits judicials, i amb competències civils com a jutge de primera instància i competències penals com a jutge d'instrucció.

En el darrer paràgraf de l'exposició de motius es justifica la inclusió d'una disposició final per a la transposició de la Directiva 2002/73/CE, del Parlament Europeu i del Consell, relativa a la igualtat de tracte entre homes i dones en les condicions de treball, per tal d'abordar d'una manera global la protecció davant l'assetjament sexual, entenent que encara que seria susceptible d'incloure-hi el concepte genèric de violència sobre la dona, la seva amplitud més gran, tal com es defineixen les directives comunitàries, aconsella un tractament específic. No hi hauria res a objectar a aquesta observació, encara que són les mateixes directives les que estableixen el termini de transposició, obligatori per als Estats membres, sense perjudici que en aquest cas el Regne d'Espanya pugui optar per escurçar aquest termini. No obstant

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

això, la força vinculant del precepte seria molt discutible, perquè, en qualsevol cas, només imposa una obligació al legislador mateix. Com que la disposició final tretzena no estableix realment cap termini per a la transposició de la Directiva, sinó un termini «*de sis mesos des de l'entrada en vigor de la Llei orgànica present*» per elaborar un Projecte de Llei per a la transposició de la Directiva, si el període de *vacatio legis* de la Llei orgànica de la qual ara es fa l'informe és de sis mesos (disposició final setzena), naturalment des que es publiqui al *Butlletí Oficial de l'Estat*, el termini per elaborar el Projecte de Llei de transposició és d'un any des de la publicació de la Llei orgànica al BOE. Això no vol dir que la Directiva estigui efectivament transposada en aquest termini d'un any, quan la Directiva mateixa, en l'article 2.1, obliga tots els Estats membre a efectuar la transposició com a molt tard el 5 d'octubre de 2005, cosa per la qual es pot reconsiderar la conveniència de la introducció de la disposició final, ja que per la mateixa Directiva Espanya està obligada a tenir en aquella data la Llei de transposició, i segurament aquesta data s'assolirà abans que es compleixin les previsions de la disposició final per la tramitació parlamentària necessària de la Llei.

2. Mesures de sensibilització

Els vocals que subscriuim compartim les mesures de sensibilització introduïdes en la Llei i les valorem positivament i, encara que amb caràcter general no té competències per informar de les mesures, el desig ferm de col·laborar amb altres òrgans constitucionals obliga a fer alguna consideració

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

per contribuir a la millora del text pel que fa a la seva aplicabilitat efectiva i la seva incidència sobre els processos.

Es valora positivament l'esforç que es fa per introduir en el sistema educatiu una formació específica per a la resolució pacífica de conflictes i l'eliminació d'obstacles que dificulten la plena igualtat de sexes, així com la formació en el respecte dels drets i llibertats fonamentals i en l'exercici de la tolerància i de la llibertat en els principis democràtics de convivència. L'eradicació de la violència sobre la dona exigeix l'adopció de mesures educatives per fomentar la igualtat de sexes i eliminar els rols socials establerts. La sensibilització social i la potenciació de la importància del paper de la dona en la vida diària és fonamental per construir-ne la veritable imatge, i cal acabar amb la cultura sexista que duu intrínsecament el sentit de supremacia de l'home sobre la dona, a qui s'atorguen qualitats com la docilitat i el sotmetiment a l'home, especialment en el matrimoni o en la convivència en parella. La clau del canvi que s'ha d'operar en aquest problema és en una aposta ferma i decidida per la plena eficàcia de les mesures educatives.

Per això crida l'atenció que en buscar la protecció de la dignitat de la dona, reconeguda en l'art. 10 de la Constitució i en els textos internacionals, només s'imposi als mitjans de comunicació de titularitat pública el deure de vetllar per la protecció i salvaguarda de la igualtat entre homes i dones i evitar tota discriminació il·lícita entre ells. És cert que el precepte es pot considerar superflu, perquè tots els particulars i els poders públics estan obligats al respecte i la tutela dels drets i llibertats, perquè està consagrat així en la Constitució i en la resta de l'ordenament jurídic, però si s'introdueix un article com el 9, que comentem, no s'entén gaire bé per què no es pot exigir a cap mitjà de comunicació en general la protecció i la salvaguarda de la igualtat

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

entre home i dona, amb independència que amb els mitjans legals ja existents es puguin perseguir les conductes discriminatòries.

En l'àmbit sanitari, i sense perjudici del que estableix l'article 27, relatiu als plans de col·laboració, podria ser convenient potenciar l'aplicació dels protocols sanitaris normalitzats ja existents i aprovats pel Consell Interterritorial del Sistema Nacional de la Salut, en què els professionals sanitaris deixin constància concreta i precisa de la detecció precoç de violència sobre la dona; protocols que poden tenir una importància extraordinària a l'hora de facilitar a les víctimes la denúncia, i als òrgans jurisdiccionals i equips col·laboradors, la valoració d'aquests primers signes constatables de violència.

3. Drets de les dones víctimes de violència

L'article 12 de l'Avantprojecte conté una mera declaració de principis sense cap contingut normatiu, malgrat que el títol és el de «*garantia dels drets de les víctimes*». Per això es proposa incloure'l en l'exposició de motius.

Pel que fa al dret d'informació reconegut en l'article 13, que valora positivament el precepte, podria ser convenient posar-lo en relació amb l'article 15, relatiu a l'assistència jurídica, per tal de garantir expressament la informació i assessorament jurídic previ adequats al principi de les actuacions processals, assessorament que el poden prestar lletrats dels serveis especialitzats d'assistència jurídica en matèria de violència domèstica o sobre la dona i pels torns que s'estableixin segons els convenis signats o que es puguin signar amb els diversos col·legis d'advocats, i aquesta informació, a més, es garanteix durant les 24 hores del dia.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

A l'article 14 s'estableix una legitimació especial dels serveis socials d'atenció, d'emergència, de suport i de recuperació integral de la dona per sol·licitar al jutge les mesures urgents que consideri necessàries. Per una part, s'observa una manca de precisió pel que fa a quina serà l'estructura d'aquests serveis socials, composició i incardinació en l'Administració de l'Estat, fonamentalment per justificar-ne la legitimació. Per l'altra, la seva capacitat és, en principi, il·limitada, perquè no s'especifiquen quines són les mesures concretes que poden sol·licitar al jutge, encara que no hi ha dubte que, en general, la previsió és encertada per la transcendència social que té la violència sobre la dona i la necessitat que es posin en coneixement del jutge aquestes situacions, per tal d'adoptar les mesures oportunes.

L'article 15 s'ocupa de l'assistència jurídica, precepte que s'ha de posar en relació tant amb l'art. 119 de la Constitució espanyola com la Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta i dels reglaments de desenvolupament dictats en l'àmbit estatal i autonòmic. No obstant això, seria convenient per mantenir la unitat i la coherència de l'ordenament jurídic que es procedís a la reforma de l'esmentada Llei 1/1996 per incorporar-hi l'article 15 que comentem. És un pas important que la víctima de la violència sobre la dona tingui dret a la defensa i la representació gratuïta, encara que no sigui preceptiva, i sempre que no tingui recursos, en tots els processos en els quals sigui part i en els procediments administratius, així com que una mateixa direcció lletrada assumeixi la defensa de la víctima en tots els processos i reclamacions que tinguin causa directa o indirecta en la violència soferta. No obstant això, seria convenient, d'acord amb el que ja hem indicat en comentar l'art. 13, que s'estengui l'assistència jurídica gratuïta també a la informació prèvia a qualsevol actuació processal per mitjà dels convenis que siguin procedents amb els col·legis professionals i amb les administracions autonòmiques. De la mateixa manera, cal completar el precepte amb una

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

referència a l'art. 21 de la Llei d'assistència jurídica gratuïta, perquè, en concret, en aquests casos de violència sobre la dona és quan és més justificat que l'òrgan judicial asseguri de manera immediata els drets de defensa i representació, no només del denunciat sinó també de la víctima i, per tant, en atenció a les circumstàncies i urgència del cas, s'ha de dictar una resolució motivada que requereixi als col·legis professionals el nomenament provisional d'advocat i de procurador per tramitar a continuació la sol·licitud, tal com preveu la Llei.

Resulta positiva la concessió dels drets laborals i de seguretat social que es concedeixen a les treballadores i funcionàries víctimes de violència que s'estableixen en els articles del 16 al 21 de l'Avantprojecte, i està justificat que s'acrediti la concurrència de les circumstàncies que donen lloc al reconeixement d'aquests drets amb l'ordre de protecció a favor de la víctima o, si no n'hi ha, per l'informe del ministeri fiscal que indiqui l'existència d'indicis que el demandant és víctima de violència sobre la dona, perquè correspon al ministeri fiscal, segons el seu Estatut orgànic, la defensa de la legalitat i dels drets dels ciutadans, i ha de vetllar per la protecció processal de les víctimes i promoure els mecanismes previstos perquè rebin l'ajuda i l'assistència efectives. Cal tenir present que l'adopció de mesures, conseqüència immediata dels drets que se'ls reconeix, ha de ser tant ràpidament com sigui possible si es vol que siguin eficaces, per la qual cosa, en general, no és aconsellable haver d'esperar un pronunciament judicial sobre això, com pot ser la interlocutòria de processament o d'obertura de judici oral, sense que la simple incoació del procediment, per si sola, assenyali l'existència d'indicis de violència sobre la dona. No obstant això, hi pot haver casos en els quals no estigui justificada la urgència, i llavors no hi ha d'haver cap inconvenient perquè una resolució judicial sigui l'element d'acreditació de la concurrència de les circumstàncies

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

que donen lloc al reconeixement dels drets reconeguts, perquè el jutge no pot emetre informes de cap tipus, i encara menys si comporten perjudicar.

S'hauria de valorar l'articulació de fórmules per a la solució de conflictes que poguessin sorgir si no hi ha acord entre les parts, la concessió d'un cert marge d'arbitri judicial per modular o ampliar els drets de les treballadores afectades si persisteix la situació de violència més enllà dels límits previstos inicialment, la possible qualificació com a acomiadament nul amb obligació de readmissió el que l'empresa fa per impedir a la treballadora víctima l'exercici dels drets reconeguts en la Llei integral, així com reflexionar sobre possibles sistemes per protegir les víctimes que ostentin la condició de treballadores autònomes.

Per últim, s'observa un simple error mecanogràfic en l'article 21 en remetre's al 17, quan la remissió hauria de ser a l'article 18.

4. Tutela institucional

Es valora positivament la tutela institucional mitjançant la creació d'una Delegació del Govern contra la violència sobre la dona i la d'un Observatori Nacional, així com les mesures previstes per a la creació d'unitats especialitzades en les forces i cossos de seguretat de l'Estat i per a la col·laboració de les policies locals.

En relació amb l'article 25, hem de cridar l'atenció sobre l'existència de l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere, ja creat com a conseqüència del conveni signat el 26 de setembre del 2002 pel Consell General del Poder Judicial i els ministeris de Justícia i de Treball i Assumptes

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Socials per al tractament de la violència domèstica i de gènere en l'àmbit de l'Administració de Justícia. Es va crear amb l'objectiu de dotar d'efectivitat a les actuacions que cadascuna de les tres institucions per separat desenvolupaven en la matèria i ampliar-ne la composició a les comunitats autònomes amb competència en matèria de justícia i a la Fiscalia General de l'Estat, de manera que es compleix el principi constitucional de coordinació administrativa en defensa, garantia i protecció dels drets fonamentals dels ciutadans. Des de la seva creació, l'Observatori ha dut a terme una important tasca.

Les activitats més importants desenvolupades per l'Observatori són, entre d'altres, les següents:

1) La feina d'investigació de seguiment de les sentències i resolucions judicials dictades pels jutges, per tal de conèixer de quina manera s'apliquen les lleis que les cambres legislatives aproven i per avaluar l'eficàcia de les reformes legislatives. 2) Creació d'un registre central per a la protecció de les víctimes de la violència domèstica, inclòs en la Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'ordre de protecció i aprovat per Reial decret 355/2004. 3) Reunions de l'Observatori amb col·lectius i associacions relacionats amb la matèria. 4) Tasques de divulgació, especialment entre jutges, fiscals, advocats, procuradors, administracions públiques, universitats, associacions, Defensor del Poble, serveis socials, etc. 5) Creació de la Comissió de Seguiment de l'Ordre de Protecció integrada per representants del Consell General del Poder Judicial, Ministeri de Justícia, Ministeri de Treball i Assumptes Socials, Fiscalia General de l'Estat, comunitats autònomes amb competències en matèria de justícia, representants de col·legis professionals en l'àmbit de la justícia i de la Federació de Municipis i Províncies, amb competències per a l'elaboració de protocols d'abast general per a la implantació de l'ordre de protecció i d'instruments adequats per a la coordinació entre jutges i tribunals i

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

administracions públiques. 6) Formació de jutges i magistrats, amb un congrés i tres cursos realitzats l'any 2003 i un seminari, el 2004.

Els vocals que signem considerem oportuna la supervivència de l'Observatori que ja hi ha perquè els àmbits d'actuació no cal que se solapin, perquè el ja creat no avalua la violència sobre la dona en l'àmbit educatiu, laboral i funcional, sinó que se cenyeix al de l'Administració de Justícia per ocupar-se de la recollida de dades en relació amb l'activitat judicial, per elaborar estadístiques i per ocupar-se de la formació específica de jutges i magistrats, sense perjudici de l'establiment de fórmules de cooperació entre ambdós. Es podria produir una confusió pel fet de fer servir la mateixa denominació, però el cert és que a la Comunitat Autònoma de Madrid ja hi ha un altre observatori sobre violència domèstica i fins ara no hi ha hagut cap conflicte o solapament de funcions.

Pel que fa a l'article 26, és evident que es fa necessària la cooperació entre les diferents administracions, i molt especialment amb les forces i cossos de seguretat, i sobre això cal tenir en compte que mitjançant la Comissió de Seguiment per a la implantació de l'ordre de protecció de les víctimes de violència domèstica s'ha elaborat un protocol d'actuació de les forces i cossos de seguretat i de coordinació amb els òrgans judicials per a la protecció de les víctimes de la violència domèstica i de gènere, protocol que ha estat aprovat per la Comissió de Seguiment en sessió del 10 de juny del 2004 i que ha d'entrar en vigor en el termini d'un mes des de la seva aprovació.

El mateix es pot dir respecte de l'article 27, perquè no hi ha dubte que la lluita contra la violència sobre la dona ha de ser integral i afecta totes les administracions i col·lectius, motiu pel qual només pot ser eficaç si s'estableixen plans de col·laboració.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

L'àmbit fixat en l'art. 28 (arts. 148.4, 171.4 i 172.2 del Codi penal) és massa reduït, i s'hauria d'estendre al fixat en l'art. 1.2.

Peça clau en aquest observatori és la Fiscalia General de l'Estat. L'oblit del ministeri fiscal pel Govern dona lloc a situacions una mica esperpèntiques, com la signatura d'un conveni per part dels ministres d'Assumptes Socials i de Justícia i el Consell General del Poder Judicial per a la creació d'un Observatori de la Violència Domèstica per al seguiment de les sentències dictades en aquesta àrea, en què el Fiscal General participa com un simple espectador malgrat que la institució que dirigeix coneix, o hauria de conèixer, totes les sentències que es dictin en tot el territori, perquè totes se li notifiquen, no perquè les «observi» sinó perquè les recorri i pugui corregir qualsevol desviació judicial, correcció que està vedada al Consell General del Poder Judicial en virtut del principi d'independència judicial. A més, el Fiscal General de l'Estat, després que els fiscals especialitzats examinin tot aquest material ingent, està en condicions òptimes per saber quins són els punts febles de la persecució penal en aquesta matèria i exigir als fiscals especialistes o d'altres, en virtut del principi de jerarquia i dependència, que exercitin l'acció penal amb contundència, que recorrin les sentències si escau, el màxim zel en la investigació i en la petició de mesures cautelars i corregir l'incompliment de les instruccions que es dictin o el compliment tebi que se'n faci.

Una vegada més, el legislador s'ha oblidat que el ministeri fiscal és una peça clau de la política criminal, i li atribueix en la Llei que ens ocupa un pobre paper processal i pocs mitjans.

Ja que hi ha voluntat política de provocar un canvi en la Llei d'enjudiciament criminal atribuït al ministeri fiscal la direcció de la investigació penal, cal aprofitar la Llei integral contra la violència domèstica per iniciar el

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

canvi anunciat i atribuir al ministeri fiscal competències investigadores en l'àmbit limitat d'aquesta Llei, com ja es va fer en el seu moment amb la Llei del menor.

5. Tutela penal

En aquest punt seria desitjable que, com a tancament del sistema de punició de conductes contra la dona, s'hi incorporés l'especial propòsit buscat per l'autor. No hem d'oblidar que és el veritable punt d'inflexió i el que supera les crítiques que quan ho fa l'home és delictes i quan ho fa la dona, falta. No és veritat, el delictes ha de ser quan l'amenaça o coacció siguin amb el propòsit d'afavorir...

Possible redacció:

Article 29. Protecció contra les amenaces. S'afegeixen dos apartats, numerats com 4 i 5, a l'article 171 del Codi penal, que han de tenir la redacció següent:

4. El que, amb propòsit d'AFAVORIR la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, amenaci de manera lleu a qui sigui o hagi estat la seva muller, o dona que estigui o hagi estat lligada a ell per una relació anàloga d'afectivitat, fins i tot sense convivència, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any o de treball en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i port d'armes d'un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o tribunal ho cregui adequat per a l'interès del menor o incapac, inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment fins a cinc anys. No obstant el que preveu el paràgraf anterior, el jutge o tribunal, raonant-ho en sentència, en atenció a les

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

circumstàncies personals de l'autor i a les que concorrin en la realització del fet, podrà imposar la pena inferior en grau.

5. El que, amb el propòsit d'AFAVORIR la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, de manera lleu amenaci amb armes o altres instruments perillosos alguna de les persones a les quals fa referència l'article 173.2, exceptuades les que s'inclouen a l'apartat anterior d'aquest article, ha de ser castigat amb la pena de presó de tres mesos a un any o treball en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i port d'armes d'un a tres anys, així com, quan el jutge o tribunal ho cregui adequat per a l'interès del menor o incapac, inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment per temps de sis mesos a tres anys. S'han d'imposar les penes en la seva meitat superior quan el delicte es perpetri en presència de menors o tingui lloc en el domicili comú o en el de la víctima o quan es facin trencant una pena de les contemplades en l'article 48 d'aquest Codi o una mesura cautelar o de seguretat d'igual naturalesa.

Article 30. Protecció contra les coaccions. El contingut actual de l'article 172 del Codi penal queda numerat com apartat 1, i s'afegeix un apartat 2 a aquest article, amb la redacció següent: «2. **El que, amb el propòsit d'AFAVORIR la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones,** coaccioni de manera lleu qui sigui o hagi estat la seva muller, o dona que estigui o hagi estat lligada a ell per una relació anàloga d'afectivitat, fins i tot sense convivència, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any o de treball en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i port d'armes d'un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o tribunal ho cregui adequat per a l'interès del menor o incapac, inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment fins a cinc anys. No obstant el que preveu el paràgraf anterior, el jutge o tribunal, raonant-ho en sentència, en atenció a les circumstàncies personals de l'autor i a les que concorrin en la realització del fet, podrà imposar la pena inferior en grau.»

Disposició final desena. Modificació del Codi penal. Un. Es modifica l'article 148 del Codi penal, que queda redactat de la manera següent: «Les lesions previstes a l'apartat 1 de l'article anterior poden ser castigades amb la pena de presó de dos a cinc anys, en funció del resultat causat o del risc produït: 1r Si en l'agressió s'haguessin fet servir armes, instruments, objectes, mitjans, mètodes o formes concretament perilloses per a la vida o la salut, física o psíquica, del lesionat. 2n Si hi hagués hagut encrueliment. 3r Si la víctima fos menor de dotze anys o incapac. **4t Si les lesions haguessin estat causades amb el propòsit d'afavorir la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones**, i la víctima fos o hagués estat muller, o dona que estigués o hagués estat lligada a l'autor per una relació anàloga d'afectivitat, fins i tot sense convivència.»

6. Tutela judicial

Pel que fa al punt tan criticat a l'informe sobre la creació de jutjats de violència sobre la dona, causa sorpresa el que exposen els folis 52 a 59, amb un contingut tan prolix com desencertat. L'argumentació és mentidera i, evidentment que no s'ha esmentat cap altra vegada, s'afirma que el «jutge de l'ordre jurisdiccional penal només coneix d'assumptes penals i únicament en les matèries que pertanyen a un altre ordre jurisdiccional que incideixi en el procés pena com a qüestió prejudicial», i critica asprament l'Avantprojecte «perquè va

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

més enllà, en atribuir a l'òrgan penal anomenat jutjat de violència domèstica sobre la dona matèries que són de l'ordre jurisdiccional civil, no amb caràcter prejudicial, sinó principal», cosa que qualifica de commixió de jurisdiccions. Aquesta afirmació és, si pot ser, encara més desconcertant que les indicades anteriorment. En el procés penal hi ha, ja des del segle XIX, una acumulació heterogènia d'accions —la civil i la penal— en favor d'una protecció més eficaç de la víctima. Aquesta acumulació heterogènia d'accions es produeix *ope legis*, així, l'article 112 de la Llei d'enjudiciament criminal disposa que «exercitada només l'acció penal, s'ha d'entendre com a utilitzada també la civil, si no és que l'afectat o perjudicat hi renunciés o la reservés expressament per exercitar-la després d'acabat el judici criminal, si es donés el cas». L'art. 110 del mateix text legal permet «als perjudicats per un delicte o falta mostrar-se part en la causa i exercitar les accions civils i penals que procedeixin, d'acord amb el que convingui». No sembla, d'altra banda, que si per la protecció de la víctima el legislador pogués acumular al procés penal altres accions civils mereixi un retret especial, atesos els antecedents del segle XIX que, curiosament, s'han amagat a l'informe.

Qui redacta això desconeix si s'ha debatut, amb ocasió de l'informe evacuat pel Consell sobre la Llei concursal, sobre el que anomenarem irònicament commixió de jurisdiccions. No cal dir que si hi ha hagut debat, no s'ha reflectit a l'informe, perquè s'hi destaca l'encert de la iniciativa legislativa. La Llei orgànica 8/2003, de 9 de juliol, modifica la Llei orgànica del poder judicial, i en l'assumpte que aquí ens ocupa, en el nou article 86 *ter* confereix als jutjats mercantils competència per «conèixer de les accions socials que tinguin per objecte l'extinció, modificació o suspensió col·lectiva dels contractes de treball en els quals el concursat sigui l'ocupador, així com la suspensió o extinció de contractes d'alta direcció, sense perjudici que quan aquestes mesures representin modificar les condicions establertes en conveni col·lectiu

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

aplicable a aquests contractes, s'ha de requerir l'acord dels representants dels treballadors. En l'enjudiciament d'aquestes matèries, i sense perjudici de l'aplicació de les normes específiques de la Llei concursal, caldrà tenir en compte els principis inspiradors de l'ordenació normativa estatutària i del procés laboral». La commixió segueix en l'art. 197.7 de la Llei concursal del 9 de juliol del 2003, que disposa que «contra la sentència que resolgui incidents concursals relatius a accions socials el coneixement dels quals correspongui al jutge del concurs, hi ha d'haver la possibilitat de recurs de suplicació i altres recursos previstos en la Llei de procediment laboral sense que cap d'aquests tingui efectes suspensius sobre la tramitació del concurs ni de cap de les seves peces». D'altra banda, continuant amb la confluència de jurisdiccions, la disposició final quinzena de la Llei concursal esmentada reforma el text refós de la Llei de procediment laboral, aprovat per Reial decret legislatiu 2/95, de 7 d'abril, a l'apartat 1 de l'art. 188, que queda redactat així: «les sales socials dels tribunals superiors de justícia han de conèixer dels recursos de suplicació que s'interposin contra les resolucions dictades pels jutjats socials de la seva circumscripció, així com contra les interlocutòries i sentències que puguin dictar els jutges mercantils que estiguin en la seva circumscripció i que afectin el dret laboral». S'afegeix també un paràgraf, 5, a l'art. 189, amb aquesta redacció: «les interlocutòries i sentències que dictin els jutjats mercantils en el procés concursal i que resolguin qüestions de caràcter laboral».

El títol V de la Llei conté un conjunt de prescripcions, la major part d'ordre processal, que en canviar els criteris tradicionals referents a la competència del «jutge natural» els alteren per tal de compensar les dificultats de caràcter social i cultural que, amb vista a l'exercici del dret fonamental a la tutela judicial efectiva, pateixen sovint les dones que han estat víctimes de conductes violentes.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Són quatre les principals modificacions que a aquest efecte introdueix la Llei comentada:

- Creació d'una «jurisdicció» especial regida per les seves pròpies regles de competència (art. 33).
- Alteració de les regles de competència objectiva per conferir a aquesta nova «jurisdicció especial» una *vis atractiva* per als processos civils respecte dels que es produeix una connexió determinada (art. 38).
- Alteració de les regles tradicionals de competència territorial (art. 39).
- Establiment d'un conjunt de mesures judicials de protecció i de seguretat de les víctimes (arts. 41/49).

Atès que aquest conjunt de mesures representa, com ja ha quedat dit, una alteració de criteris tradicionals en relació amb l'exercici d'un dret fonamental, el dret a la tutela judicial efectiva, seria procedent amb caràcter previ analitzar en quina mesura aquestes previsions normatives representen una discriminació vedada per l'art. 14 de la Constitució o, per contra, estan perfectament d'acord amb la Constitució. Sobre això ja hem tingut ocasió de dir, tenint clar que és innegable que es pretén lluitar contra una realitat social desigual, com el fet de protegir més eficaçment la dignitat de la dona amb mecanismes que garanteixin més bé la tutela judicial efectiva, partint del fet que hi ha desigualtats d'inici, justifica les modificacions a les quals hem fet referència, d'acord amb la doctrina constitucional ja esmentada.

El prelegislador parteix de la idea de crear jutjats especialitzats de violència sobre la dona, de la mateixa manera que ja n'hi ha per a la família, menors o vigilància penitenciària. No es tracta de crear un ordre jurisdiccional

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

nou o una branca de l'ordenament, i s'ha optat per incloure en l'ordre penal una especialització que obeeix a una necessitat social especial i que atreu competències civils. Independentment de la denominació, d'acord amb el que preveuen els convenis internacionals esmentats i les dades de què es disposa gràcies a les estadístiques judicials obtingudes i analitzades per l'Observatori contra la Violència Domèstica i de Gènere, es considera necessària la creació d'aquests òrgans, almenys allà on el nombre d'assumpes ho aconselli, i sense perjudici de la reconversió d'alguns jutjats d'instrucció o l'assumpció de competències dels nous òrgans per jutjats ja existents, que les han de compatibilitzar amb les seves, distribució que s'ha de fer posteriorment en funció de les dades de què es disposi. S'ha inclòs ja en la memòria econòmica que acompanya l'Avantprojecte la previsió de 21 nous jutjats, així com les dotacions per a adaptar els que ja hi ha, en els quals caldria crear un equip multidisciplinari compost per psicòleg i assistent social. El nombre de partits judicials necessitats d'adaptació és de 396.

Si el que es pretén és una especialització més gran dels òrgans jurisdiccionals i que al mateix temps els competents en matèria de violència sobre la dona facin un seguiment complet de la problemàtica en què es veu immersa cada dona i, en definitiva, la família o els que conviuen amb ella, podria ser convenient plantejar-se l'especialització o, almenys, l'assumpció de competències en la matèria per uns jutjats penals determinats, perquè en definitiva un gran nombre d'assumpes els enjudiciaran ells.

A l'article 33 s'afegeix un art. 87 *ter* a la Llei orgànica del poder judicial per atribuir competència penal i civil als jutjats de violència sobre la dona, i sense perjudici de recordar un altre cop les observacions efectuades a l'art. 1 de l'Avantprojecte, convé fer un seguit de precisions. La primera es refereix a la inclusió en l'àmbit competencial d'alguns delictes que, com el de tortura,

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

tècnicament no encaixen gaire bé en la llista de delictes inclosos en el precepte, i cal entendre que l'Avantprojecte es vol referir en sentit estricte als delictes contra la integritat moral únicament, i no a tots els que es refereix el títol VII del llibre II del Codi penal. Tampoc no encaixen tots aquells comesos amb violència o intimidació, perquè es planteja el dubte de quina relació poden tenir amb l'objecte de la Llei delictes en els quals hi ha violència o intimidació, com són els de delictes contra els ciutadans estrangers, realització arbitrària del dret mateix, robatori amb violència o intimidació, extorsió, detencions il·legals, delictes contra la llibertat de consciència, els sentiments religiosos i el respecte als difunts.

Se suggereix la conveniència d'incloure entre les competències dels jutges de violència sobre la dona la instrucció dels processos per exigir responsabilitat penal pels delictes comesos sobre els fills de la víctima, bé de forma directa o bé indirecta, i quan tinguin connexió amb la situació de la mare, perquè no hi ha dubte que els fills són utilitzats sovint com un instrument de violència contra la dona, sense perjudici del maltractament psicològic que, en tot cas, pateixen, ja que aquesta forma de violència condicionarà el desenvolupament posterior de la dona i dels seus fills i pot, de vegades, ser causa de la perpetuació de la violència en el si familiar.

Igualment caldria incloure entre les competències del jutge de violència sobre la dona la d'instruir en tot tipus de delictes, en el seu àmbit, definit en l'article 1 de l'Avantprojecte, i al marge de l'observació feta sobre l'element intencional que introdueix, i d'acord amb el que diu l'exposició de motius, també dels que es produeixen en la vida pública, i no només en la privada, com es podria pensar en una interpretació estricta de l'article 87 *ter* 1 a LOPJ, que s'introdueix en l'article 33 de l'Avantprojecte.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Cal millorar la tècnica legislativa de l'apartat 2n de l'art. 87 *ter* de la LOPJ, en què es fa servir l'expressió «*han de poder conèixer en l'ordre civil*», perquè no sembla sinó que deixa a l'opció dels jutges i tribunals decidir del coneixement real i efectiu dels assumptes que enumera a continuació. S'ha de reflexionar detingudament sobre si tots els assumptes enumerats, d'evident contingut civil, han de ser sempre de competència dels jutjats de violència sobre la dona, perquè mentre en alguns és fàcil pensar que una conducta violenta té una transcendència especial, com pot passar en els casos de separació i divorci o en les disputes sobre l'exercici de la pàtria potestat i guarda i custòdia dels fills, d'altres en queden molt allunyats i no tenen res a veure amb la violència. Així es pot qüestionar, en general, l'assumpció de competències en matèria de filiació, maternitat i paternitat, reconeixement d'eficàcia civil de les resolucions o decisions eclesiàstiques en matèria matrimonial i les que versin sobre la necessitat d'assentiment en l'adopció de les lletres *b*, *d* i *h* de l'article 87 *ter* 2, i es considera summament imprecisa la referència en la lletra *f* a «*mesures de transcendència familiar*».

En l'apartat 3r de l'art. 87 *ter* s'estableixen els requisits que han de concórrer perquè el jutge de violència sobre la dona assumeixi competències en l'ordre civil. El precepte, no obstant això, es considera incomplet perquè no s'estableix cap previsió sobre què passaria si no s'admetés a tràmit la denúncia o querella o si es dictés interlocutòria de sobreseïment o es donés alguna altra forma de finalització del procés.

Per últim, l'apartat 4t preveu que el jutge inadmeti la pretensió i la remeti a l'òrgan judicial competent quan «*de manera notòria*» els actes no constitueixin expressió de violència sobre la dona, en una fórmula tan summament genèrica i etèria que, si es posa en relació amb l'art. 1 de l'Avantprojecte, és difícil determinar les regles de competència, perquè moltes

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

vegades no serà fàcil determinar fins a quin punt la violència s'exerceix com a instrument per mantenir la discriminació, la desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones o el principal factor de risc el constitueix el fet de ser dona.

Pel que fa als articles 34 i 35, en matèria de recursos, cal entendre que en les audiències provincials en què hi ha una única secció mixta, aquesta ha de ser la competent en qualsevol cas per conèixer dels recursos.

Ja hem tingut ocasió de comentar en les consideracions generals sobre l'oportunitat de l'Avantprojecte de Llei orgànica la importància que té la formació específica en la igualtat i no-discriminació, formació que indubtablement ja es duu a terme per als jutges i magistrats mitjançant els programes de l'Escola Judicial i de formació contínua. Està previst que els plans obligatoris de formació contínua tinguin per objecte una formació més bona dels jutges que s'especialitzen i l'estudi de les lleis noves que es promulguin, tot això sense perjudici que els jutges, magistrats i membres del ministeri fiscal han rebut sempre una formació completa en matèria de protecció de drets humans i llibertats fonamentals i tenen assumits els principis que inspiren la nostra Constitució i els textos internacionals existents en la matèria.

L'article 38 de l'Avantprojecte introdueix un nou article, 49 *bis*, en la Llei d'enjudiciament civil per fixar els criteris de competència objectiva en els casos de violència sobre la dona. El precepte presenta algunes deficiències que caldria millorar en el text definitiu. Entre d'altres consideracions hem de recordar que el procediment civil ha canviat radicalment en la nova Llei 1/2000, d'enjudiciament civil, en què regeixen els principis d'oralitat, concentració i immediació. Això determina que, amb independència de la regulació concreta

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

de les qüestions de competència, sigui difícil articular un sistema processal coherent pel qual el jutge requerit s'ha d'inhibir a favor del jutge de violència sobre la dona «*i remetre les interlocutòries en l'estat en què estiguin*», perquè si ja s'ha iniciat la fase de judici oral, els principis esmentats abans imposen que sigui el mateix jutge que està coneixent del judici el que ha de dictar sentència, per la qual cosa s'ha d'establir un límit temporal a aquesta obligació de remissió de les interlocutòries.

En l'apartat segon del mateix article es preveu que es faci una compareixença davant el jutge o tribunal que està coneixent del procediment civil per tal que el ministeri fiscal prengui coneixement de totes les dades rellevants sobre els fets violents, compareixença en què el jutge no té més intervenció que la de convocar-la i dirigir-la, sense que al final hagi d'adoptar cap decisió. Per aquest motiu se suggereix la possibilitat que la compareixença es dugui a terme directament davant el ministeri fiscal mateix perquè decideixi si ha de presentar o no la denúncia corresponent, independentment que la decisió sigui immediata o se li deixi un termini de reflexió i estudi per interposar-la de 24 hores, tal com assenyala l'Avantprojecte. Aquesta compareixença es faria d'acord amb el testimoni de les actuacions lliurat pel jutge que coneixia del procés civil. En qualsevol cas, la intervenció del ministeri fiscal no ha de ser un obstacle perquè les parts víctimes de la conducta violenta puguin interposar la denúncia corresponent o el jutge d'ofici pugui deduir el testimoni oportú.

Respecte a l'apartat tercer, hem de reiterar l'observació feta anteriorment en relació amb el judici oral.

L'apartat quatre pot originar alguns problemes, perquè si bé és cert que des d'un punt de vista és aconsellable no retardar la remissió de les interlocutòries en establir un tràmit d'audiència a les parts i al ministeri fiscal,

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

d'altra banda lògicament sempre hi haurà el dret de discutir la competència objectiva en apel·lar contra la resolució definitiva que es dicti, i si s'estima la incompetència al·legada, caldria iniciar un altre cop el procediment, amb una demora en el tràmit encara més gran. Per tant, caldria estudiar la possibilitat de deixar en vigor, també en aquests casos, l'article 48.3 de la LEC o, simplement, reduir el termini comú de 10 dies per al·legacions o oir les parts en una compareixença immediata.

Se suggereix la conveniència que en els casos, força freqüents, en què hi ha denúncies creuades, és a dir, el cònjuge o lligat a la dona per una relació anàloga d'afectivitat, amb convivència o no, interposa una denúncia contra la dona i després ella n'interposa una altra contra el mateix home, assumeixi sempre la competència el jutge de violència sobre la dona i se n'hagi d'inhibir si escau qualsevol altre jutge que n'estigués coneixent.

En qualsevol cas, caldria analitzar la conveniència de procedir a un estudi i, si escau, modificació de la redacció dels articles 5 de la Llei d'enjudiciament criminal i 40 de la LEC referents a la prejudicialitat per tal d'adaptar-los a la normativa nova i evitar disfuncions.

A l'article 39 s'afegeix un nou article, 15 *bis*, a la Llei d'enjudiciament criminal, que atribueix la competència territorial per a aquests delictes i faltes especials al jutge del lloc del domicili de la víctima, sense perjudici de l'adopció de l'ordre de protecció o mesures urgents de l'article 13 de la mateixa Llei, que el jutge del lloc de comissió dels fets pugui adoptar. Aquesta última part del precepte es podria completar afegint «*actuant en funcions de guàrdia i sense perjudici de la remissió de les actuacions al jutge de violència sobre la dona*». Però la principal observació que es pot fer al precepte és que altera el principi general del *forum delicti commissi* a favor del fur del lloc del domicili de la víctima,

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

cosa que en principi la beneficia notablement i permet el seguiment de tots els problemes de violència per un mateix jutge proper.

No obstant això, es poden plantejar problemes en relacionar aquest precepte amb el nou article 17 *bis* de la Llei d'enjudiciament criminal, introduït per l'article 40 de l'Avantprojecte, i que fa referència a la competència per connexió. Cal pensar en la comissió d'un delictes de violència sobre la dona que ha canviat de domicili com a conseqüència de l'execució d'una sentència dictada pel jutge de violència sobre la dona en un procediment penal o civil previ. En aquests casos, i atesos l'esperit i la finalitat de la Llei, sembla raonable que sigui el mateix jutge que coneix del conjunt del problema el que instrueixi el nou delictes, i en canvi no estem en presència de cap dels supòsits previstos als números 3 i 4 de l'actual article 17 de la Llei d'enjudiciament criminal, i l'única possibilitat d'acudir a la connexió és entendre com a aplicable el punt cinquè del mateix article 17, encara que sempre de manera una mica forçada.

Pel que fa a les mesures judicials de protecció i de seguretat de les víctimes, s'estima que podria ser convenient a favor de la unitat i integritat de l'ordenament jurídic procedir a la modificació de les lleis processals en les quals s'haurien d'incloure totes les mesures noves de protecció i seguretat. Així, l'article 41 s'ha de posar en relació amb les mesures previstes en els articles 13 i 544 *bis* de la Llei d'enjudiciament criminal o amb les mesures de seguretat de l'article 105 del Codi penal. L'article 42 necessitaria més desenvolupament, s'ha d'entendre sempre en funció del que estableix l'article 1 de l'Avantprojecte.

Problemes més grans planteja l'article 43. Assumint que, en la mesura que sigui possible, cal protegir la intimitat de les víctimes, en especial les seves dades personals, els dels seus descendents i de qualsevol altra persona que

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

estigui sota la seva guarda o custòdia, la regla general ha de ser que les vistes es desenvolupin amb publicitat, sense perjudici que, excepcionalment i prèvia motivació del jutge o tribunal, d'ofici o a instància de part, es decideixi desenvolupar-les a porta tancada, i això amb independència que siguin civils o penals i sense perjudici que la víctima-testimoni pugui estar emparada per la Llei 19/1994, de protecció de testimonis, i tot això per donar ple compliment al que estableix l'article 120 de la Constitució.

Es valoren positivament les mesures previstes en els articles següents. La necessitat que s'adoptin sempre mitjançant una interlocutòria motivada en què se n'aprecii la proporcionalitat i necessitat, però, en concret, les previstes en els articles 45 i 46, cal insistir que s'ha d'atendre sempre l'interès preferent del menor. En efecte, aquests preceptes al·ludeixen, breument, a les mesures de suspensió de la pàtria potestat i custòdia de menors i suspensió de règim de visites. I això a continuació de les mesures de sortida de domicili, allunyament o suspensió de les comunicacions (art. 44), i abans de la mesura de suspensió del dret a la tinença, port i ús d'armes, i això sí que es mereix una crítica, perquè la protecció de víctimes per si sola mai no pot ser determinant de la suspensió o privació de la pàtria potestats sobre els fills, i això encara que les disputes respecte d'això siguin un factor criminogen i de risc per a la dona, en definitiva, encara que es facin servir els fills com a arma llancívola. Tot això sense perjudici que s'adoptin totes les mesures necessàries perquè els progenitors exerceixin els seus drets sense que hi hagi risc per a la víctima dona. Es disputen aquí els drets del progenitor, del nen i de la dona víctima de la violència sense que els d'aquesta darrera siguin prevalents. La Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets del Nen imposa als Estats part, i Espanya n'és un, «vetllar perquè el nen no sigui separat dels seus pares contra la voluntat d'aquests, excepte quan, condicionat a la revisió judicial, les autoritats competents determinin, d'acord amb la Llei i els procediments aplicables, que

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

aquesta separació és necessària en l'interès superior del nen. Aquesta determinació pot ser necessària en casos particulars, per exemple, en casos en què el nen sigui objecte de maltractaments o descurança per part dels seus pares o quan aquests visquin separats i calgui adoptar una decisió sobre el lloc de residència del nen» (art. 9.1). A l'art. 3, apartat 2, es diu que «els Estats part es comprometen a assegurar al nen la protecció i la cura que calguin per al seu benestar, tenint en compte els drets i deures dels seus pares, tutors o altres persones responsables d'ell davant la llei, i amb aquesta finalitat han de prendre totes les mesures legislatives i administratives adequades». El mateix precepte disposa que «totes les mesures que concerneixen els nens que prenguin les institucions públiques o privades de benestar social, els tribunals, les autoritats administratives, una consideració primordial que s'ha d'atendre és l'interès superior del nen».

No convé oblidar la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans i la seva interpretació de l'art. 8 del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i Llibertats Fonamentals. Són especialment significatives les sentències de 23-9-94, 7-8-96, 11-7-2000, 13-7-2000, 17-12-2002, 14-1-2003 i moltes d'altres de decisives per a l'empara del dret de visita dels progenitors.

Respecte de l'article 48 potser convindria permetre que, excepcionalment i per raons d'urgència, el jutge adopti alguna de les mesures previstes *inaudita parte* quan ho aconsellin raons d'urgència, sense perjudici que posteriorment puguin ser ratificades i garanteixin els principis de contradicció, audiència i defensa o siguin recorregudes.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Amb caràcter general es valora positivament la introducció de l'article 18 *quater* en l'Estatut orgànic del ministeri fiscal amb la finalitat de dotar aquest de mitjans més eficaços per a la lluita contra aquesta forma de violència.

7. Mutilació genital femenina

La mutilació genital femenina és una manifestació més de la violència de superioritat, de menyspreu vers l'ésser humà, que comporta la reducció d'una persona a la condició d'objecte, de fardell, de simple cosa, la seva anul·lació com a persona lliure; la negativa, en definitiva, de la seva dignitat com a persona.

Aquestes pràctiques execrables que en altres temps es produïen en altres països (i se segueixen produint) han penetrat en el nostre país com a conseqüència dels fluxos migratoris, i cal combatre-les amb mesures preventives, assistencials i d'intervenció social a favor de les víctimes, amb disposicions incentivadores de les investigacions i amb les novetats legislatives que calguin, amb programes d'educació i informació que exposin a les comunitats afectades amb claredat les conseqüències que aquests fets tenen sobre la salut física i psíquica de les víctimes i el resultat aflictiu que pot tenir per als autors de fets tan execrables.

La persecució penal és un instrument idoni, però ha tingut un èxit escàs al nostre país. No es coneix cap sentència penal condemnatòria malgrat haver-hi un tipus penal (art. 149 CP) en què ja des del segle XIX sempre han encaixat perfectament conductes així i, per tant, sense que fos imprescindible per a la seva persecució el nou paràgraf introduït per la Llei 11/2003, de reforma del

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Codi penal, que crea un tipus específic. No obstant això, benvinguda sigui la reforma.

Certament hi ha dificultats d'indagació i prova, perquè les mutilacions les realitzen curanderos de la mateixa comunitat o bé que han vingut de l'estranger, i per la terrible llei del silenci. No obstant això, no s'ha d'oblidar mai que com més s'indaga, més s'esbrina, i que l'èxit de les investigacions és proporcional al zel que s'hi posi.

D'altra banda, la persecució a Espanya de les mutilacions realitzades a l'estranger en «viatge de vacances» presenta dificultats tècniques, en virtut del principi de la territorialitat de la llei penal, tot i que es pot afirmar la competència dels tribunals espanyols quan es demostrï que uns actes determinats de gestació, promoció o afavoriment del delictes han tingut lloc a Espanya. Les opinions contradictòries generen impunitat, i cal emplenar buits i afermar el principi de seguretat jurídica, i per això fa falta suplir l'oblit del legislador amb una reforma de l'art. 23 de la Llei orgànica del poder judicial per incloure la mutilació genital a la llista de delictes que, segons el principi d'universalitat, poden ser perseguits pels tribunals espanyols, independentment de la nacionalitat dels autors i del país on es cometi el delictes.

8. Disposicions addicionals

La primera de les disposicions addicionals duu per títol «pensió de viduitat», quan realment l'apartat segon no es refereix a la pensió de viduitat en sentit estricte, sinó a les ajudes previstes a la Llei 35/1995, d'11 de desembre,

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

d'ajudes i assistència a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual. Com que el precepte al·ludeix a qui fos condemnat, no concreta si la condemna ha de ser ferma, i s'ha de tenir en compte el principi de presumpció d'innocència i, d'altra banda, se suggereix valorar fins a quin punt hauria de quedar privat de la pensió de viduïtat el condemnat per la comissió d'un delicte de lesions, perquè la pèrdua de la pensió no deixa de ser una sanció, i pot trencar el principi de proporcionalitat si tenim en compte que actualment qualsevol lesió, per lleu que sigui, causada en l'àmbit d'aquesta Llei és delicte. A més, caldria articular mecanismes perquè al simplement imputat o el processat se li suspengui el dret a obtenir la pensió de viduïtat durant la tramitació de la causa i fins i tot que es dicti sentència ferma. Si aquesta fos absoluta, s'hauria d'abonar la pensió amb els retards corresponents a la part no percebuda. Si no es fes, es podria donar el cas que se sol·licités, s'obtingués la pensió de viduïtat i es percebés cada mes fins que es dictés sentència condemnatòria, i llavors es plantejaria el difícil problema de si la pensió obtinguda ja ha estat consolidada per entendre's com a percebuda des del moment del fet causant o si, per contra, l'eficàcia de la condemna ferma com a causa de la pèrdua de la pensió retrotrau els seus efectes al moment dels fets, i en aquest cas, la Seguretat Social tindria dret a instar un procediment de reintegrament de prestacions indegudes. S'han de tenir en compte les possibles repercussions que, si escau, podria tenir el no abonament de la pensió per als fills del possible beneficiari. Respecte d'això cal tenir en compte la Resolució del 2 de desembre del 1998 de la Direcció General d'Ordenació de la Seguretat Social, sobre la possibilitat de reconèixer a menors la condició d'orfes absoluts, quan el progenitor supervivent ha estat declarat culpable de la mort de la causant i no té dret a pensió de viduïtat.

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Pel que fa a la disposició addicional segona, seria convenient preveure l'organització de serveis psicosocials i multidisciplinaris, i pel que fa a la tercera, ens remetem a l'observació efectuada en comentar l'article 31.

Per mantenir la coherència interna de les lleis processals caldria reformar-les en tots aquells preceptes en què és necessari al·ludir als jutges de violència sobre la dona, en comptes de la previsió que es conté en la disposició addicional cinquena. Per últim, cal entendre que la remissió que fa la disposició addicional setena a l'article 13 de l'Avantprojecte ha de ser a l'article 14.

9. Disposicions transitòries

Tot i compartir els criteris establerts en les disposicions transitòries primera i segona, s'observa una manca de previsió pel que fa als processos civils o penals que estiguin en execució.

10. Disposicions finals

A la disposició final vuitena, i en atenció al que ja s'ha dit en comentar l'article 32, caldria pensar en la possibilitat d'incloure en la Llei orgànica del poder judicial la referència a jutjats penals especialitzats en violència sobre la dona si s'estimés necessària la creació d'aquests amb competència exclusiva, o si és el cas atribuir a algun dels que ja hi ha la competència en matèria de violència sobre la dona.

En la modificació de l'article 14 de la Llei d'enjudiciament criminal, d'acord amb el que preveu la disposició final dotzena, no sembla oportú atribuir

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

als jutges de pau la competència per conèixer dels judicis de faltes per les conductes tipificades en l'article 620.1 i 2 del Codi penal, atès que ens troben, en qualsevol cas, en presència de faltes contra les persones que, en particular en el que es refereixen a l'apartat primer, tenen una transcendència especial per afectar al dret a la integritat i llibertat. Quant a l'apartat segon de la mateixa disposició final dotzena, seria preferible reformar els apartats primer i tercer de l'article 544 *ter* de la Llei d'enjudiciament criminal per tal d'evitar confusions i donar unitat al sistema legal.

Madrid, 24 de juny de 2004

Sign. **Fernando Salinas Molina**

Sign. **Fco. Javier Martínez Lázaro**

Sign. **Félix Pantoja García**

Sign. **M. Ángeles García García**

Sign. **Luis Aguiar de Luque**

Sign. **Montserrat Comas d'Argemir i Cendra**

Sign. **Juan Carlos Campo Moreno**